«Íntegra fidelitat a Sa Majestat». La ciutat de Barcelona davant l'esclat de la Germania valenciana

["Full faithfulness to His Majesty". The city of Barcelona in the face of the outbreak of the Valencian Brotherhood]

Vicent Baydal Sala
Universitat Jaume I
baydal@uji.es

Cristian Palomo Reina
Universitat Jaume I
cpalomo@uji.es

Resum: Mitjançant l'estudi de la correspondència tramesa pel govern de Barcelona entre el 1520 i el 1522, confrontada amb algunes altres fonts epistolars, el present article analitza la situació sociopolítica de la ciutat durant l'esclat de la Germania valenciana i el comportament, el discurs i les accions dutes a terme pels dirigents de la capital de Catalunya en aquest context. S'hi observa una ràpida actuació per atallar tota mena de tumults, en col·laboració amb els caps dels gremis i en constant connexió amb les autoritats reials, per tal d'acomplir un objectiu: el de mantenir la ciutat fidel a la Corona.

Paraules clau: Barcelona, Germania, València, rebel·lions, epístoles.

Abstract: Through the study of the correspondence sent by the government of Barcelona between 1520 and 1522, confronted with other epistolary sources, this article analyses the socio-political situation of the city during the outbreak of the rebellion of the Valencian Brotherhood and the behaviour, the speech and the actions carried out by the rulers of the capital of Catalonia in this context. It is observed a rapid action to stop all sorts of riots, in collaboration with the leaders of the guilds and in constant connection with the royal authorities, in order to achieve a goal: to keep the city faithful to the Crown.

Keywords: Barcelona, Brotherhood, Valencia, rebellions, epistles.

Recepció: 07/04/2021. Acceptació: 05/05/2021. Publicació: 28/10/2021

Com és sabut, la Germania fou un moviment associatiu menestral, popular i camperol iniciat a la ciutat de València a finals del 1519 i estès posteriorment a tot el regne, en el context de l'ascensió al tron de les Corones de Castella i d'Aragó de Carles I, arribat a la península Ibèrica dos anys abans, i de la seua elecció com a emperador del Sacre Imperi Romanogermànic, en l'esmentat any de 1519. En concret, el moviment posseïa inicialment aspiracions sociopolítiques reformistes: cercava la participació dels estrats populars als governs municipals —els que tenien més a l'abast—, la millora de la justícia i un afavoriment de la situació econòmica de l'artesanat i el camperolat a través del control i la reducció dels impostos i les rendes. No obstant això, davant la confrontació directa amb les elits dirigents, entre el 1521 i el 1522 acabà per esdevenir una rebel·lió radical i revolucionària, que en darrer terme s'embolcallà en un fervor religiós de tints profètics, mil·lenaristes, apocalíptics i de croada contra els mudèjars, no només per ser musulmans, sinó també perquè conformaven la base econòmica de la noblesa i part de les seues forces de xoc. Així, la Germania prengué per objectiu el capgirament de l'estructura social tradicional a través del control en solitari dels governs locals per part dels estrats populars i la lluita armada antisenyorial contra els principals rendistes: nobles, cavallers i ciutadans honrats (Vallés 2000: 257-265; Duran 2021: 7-30).

A més a més, el moviment valencià es produí de manera simultània a altres dues rebel·lions: la de les Comunitats de Castella entre el 1520 i el 1521 i la del moviment homònim de la Germania de Mallorca entre el 1521 i el 1523. En aquest sentit, una de les qüestions recurrents que es plantejà en les recerques realitzades sobre la qüestió a partir de la dècada del 1970 fou la de tractar d'explicar per què el Principat de Catalunya no s'adherí a l'aixecament. Així, Ricardo García Cárcel (1975) considerà que foren les Corts celebrades a Bar-

Aquest article s'insereix en el marc del treball desenvolupat en el projecte «*Acta Curiarum Regni Valentiae*. Les actes parlamentàries medievals del Regne de València» (SEJI/2019/18), finançat per la Generalitat Valenciana i coordinat pel grup d'investigació FORVAL. Història i Dret Forals Valencians de la Universitat Jaume I de Castelló.

celona l'any 1519 les que evitaren una Germania catalana, mentre que Eulàlia Duran (1982), amb el treball més profund i complet fet sobre el tema, estimà que l'expansió de la revolta des del Regne de València a Catalunya s'inicià amb el moviment antisenyorial de Cambrils de la primavera del 1520, però quedà truncada ja en aquesta fase inicial, en part per la celebració prèvia de les esmentades Corts i en part perquè encara no feia cinquanta anys «que s'havia acabat la guerra contra Joan II i aquest factor, el cansament, degué ésser un dels que intervingueren a estroncar els incipients intents revolucionaris locals».

En tot cas, com fa avinent Àngel Casals (2000: 105-107), tant García Cárcel com Duran arribaven a la conclusió que al Principat sí que hi havia els elements potencials per a tota una rebel·lió semblant a la valenciana, una idea amb la qual no combrega, puix que, segons indica, a València es patia un conflicte intern generalitzat que ja no existia a Catalunya. En concret, el territori valencià presentaria un estat convuls generat per la macrocefàlia d'una capital que tenia una estructura política, econòmica i social afeblida, ja que havia estat minada per Ferran el Catòlic durant el seu regnat, entre el 1479 i el 1516, a través d'un control del municipi de caràcter autoritari, l'abús de l'endeutament públic per tal de pagar les empreses règies i, en conseqüència, la incapacitat de garantir el proveïment cerealístic de la ciutat, a la qual cosa s'afegia una ruralia en tensió per la intromissió del capital comercial en la producció i el creixent odi cristià contra els mudèjars. Per contra, a l'altura de l'any 1519 la possibilitat d'un conflicte intern català equivalent al valencià, és a dir, capaç de donar lloc a una revolució politicosocial, hauria estat liquidada en primera instància amb la guerra civil finida el 1472 i, en segona instància, per les reformes del mateix Ferran, que havien donat pas a un sistema d'entesa política entre els grups dominants, els quals, sense marginar la menestralia de la vida política, s'havien assegurat el domini de la política del Principat.[1]

Certament, però, aquest debat historiogràfic no té gaire sentit en l'actualitat, quan s'ha aprofundit notablement en els estudis sobre el desenvolupa-

1 Altrament, per a un estat de la qüestió de l'evolució historiogràfica sobre la rebel·lió agermanada del Regne de València fins al 2018, vegeu el balanç fet per Mariana Parma (2018).

ment jurídicoinstitucional i la diversitat de les lògiques politicoidentitàries dels diferents regnes i terres de la Corona d'Aragó durant l'edat mitjana i moderna (Rubiés 1999; Casals 2002; Sabaté 2010; Rubio Vela 2012; Barrios 2015; Baydal 2016; Mas i Forners 2020; Palomo 2020). En aquest sentit, cal apuntar que, en bona part, la consolidació en els segles XIV i XV dels diversos territoris de la Corona d'Aragó com a ens extremadament autònoms fou conseqüència d'un model d'expansió i integració politicoterritorial que tendí a l'enfortiment de cadascun d'ells, però a la disgregació del conjunt. Així, com més estenien els reis d'Aragó el seu domini en noves terres més s'afeblien els vincles de solidaritat entre les comunitats polítiques que el conformaven. En el cas dels regnes i principat ibèrics de l'esmentada Corona les conquestes tenien lloc perquè, a més del botí i dels beneficis comercials i jurisdiccionals que els participants obtenien en els territoris conquerits, la principal recompensa per a les classes dirigents, aquells que sostenien militarment i finançaven l'expansió, consistia en la conformació i confirmació dels sistemes legals oligàrquics de furs, constitucions, franqueses, llibertats i privilegis reials que, evidentment, repercutien en la puixança de les elits estamentals d'Aragó, Catalunya, València i Mallorca, les quals, a mesura que anaven guanyant poder, tendien a identificar-se més i més amb aquells sistemes polítics territorials que els garantien quotes d'autogovern.

En conseqüència, aquestes entitats esdevingueren autònomes entre elles i sense estructures polítiques compartides —més enllà del rei, la dinastia i alguna institució de l'administració règia— capaces de crear una adhesió comuna. Així, a despit de l'existència d'un dret universal catalanoaragonès que regulava el funcionament de les institucions reials i d'unes Corts Generals on es reunien els representants estamentals d'Aragó, Catalunya i València, cadascun dels dominis de la Corona d'Aragó consolidà una assemblea parlamentària particular —excepte Mallorca—, un sistema legal exclusiu, unes fronteres que limitaven un espai propi, un sistema monetari, unes hisendes generals diferenciades del fisc reial i controlades pels respectius representants estamentals i unes ciutats capitals que es consolidaren plenament com a centres rectors de la lògica política de cada regne o principat —Saragossa, Barcelona i València i, mar enllà, Palma, Palerm, Càller i Nàpols—, esdevenint els naturals de cada

territori estrangers en la resta de dominis de la Corona. És lògic, doncs, que en els moments de convulsió política i social cadascun d'aquells territoris tingués comportaments i evolucions diferenciades, ja fos en època de la Unió del 1347-1348, l'Interregne del 1410-1412, la Guerra Civil catalana del 1462-1472, les Germanies del 1519-1523, les Alteracions d'Aragó del 1591, la Guerra dels Segadors del 1640-1652 o la Guerra de Successió del 1705-1715.

No obstant això, és evident que no tot està dit sobre aquests grans conflictes i, en relació amb això, l'objectiu del present article és realitzar una anàlisi de la informació epistolar tramesa pel govern municipal de Barcelona durant el període d'esclat de la Germania valenciana, entre la primavera del 1520 i la del 1522, per tal de comprendre més bé el comportament de l'elit rectora barcelonesa i els seus mecanismes d'actuació davant d'una situació tan convulsa al territori veí i en el conjunt dels dominis reials. En concret, fonamentalment mitjançant la sèrie de Lletres Closes de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, observarem diverses etapes diferenciades durant el període esmentat: una primera, al llarg del 1520, quan la Germania valenciana no havia desembocat encara en una guerra oberta, durant la qual a Barcelona es produïren certs avalots que feren somoure l'estabilitat de la ciutat; una segona durant els moments més crítics de la rebel·lió a València, al llarg del 1521, en què, per contra, a la capital catalana la situació romangué aparentment calmada, però sempre amb certa remor de connexió popular amb els agermanats; i finalment una tercera, en què, pràcticament finalitzada la guerra valenciana, durant els primers mesos del 1522, a la ciutat comtal es produí un tumult, però en aquest cas no per qüestions sociopolítiques, sinó per una extrema carestia de cereals, que en part havia estat ocasionada per l'estat de coses a València. I veurem —amb abundant profusió de fragments textuals, atès el caràcter filològic d'aquesta publicació— que en cadascuna d'aquelles etapes la principal preocupació dels dirigents de la capital fou la de mostrar «una íntegra fidelitat a Sa Majestat», consistent a mantenir la situació controlada, d'una banda, mitjançant la ràpida execució d'accions per aconseguir-ho, però alhora, d'una altra banda, resseguint sempre una agenda d'interessos propis i modulant la realitat, si calia, en l'exposició dels fets presentats en les seues cartes.

1. Una Barcelona entre els tumults, la pesta i les bandositats en els inicis de la rebel·lió agermanada (maig del 1520 – febrer del 1521)

Segons indicà Eulàlia Duran (1982: 144-146), la Germania «s'inicià a la ciutat de València, s'expansionà pel regne i estructurà aquest, amb alguna excepció, en un tot jerarquitzat i ben travat», alhora que «el moviment s'estengué al principat de Catalunya i al regne d'Aragó, però esporàdicament, intermitentment, sense aconseguir establir-hi una organització general com al regne de València». En efecte, per octubre del 1519 la Germania de la ciutat de València s'havia armat i organitzat políticament sota la direcció de la Junta dels Tretze, un conjunt de síndics dels gremis escollits per sorteig, que fou sancionada legalment pel rei el 31 de gener del 1520, quan es trobava a Galícia, a punt d'iniciar una assemblea de Corts castellanes i de viatjar cap a terres germàniques.[2] Abans de fer-ho, però, davant l'extensió pel regne del moviment agermanat i la seua pròpia marxa, a mitjan abril designà Diego Hurtado de Mendoza, comte de Melito, lloctinent general o virrei del Regne de València i també del Principat de Catalunya, tot i que ací mai arribà a jurar el càrrec en no entrar dins de les fronteres catalanes, com veurem posteriorment. No obstant això, com també apunta l'esmentada autora, poc després el moviment reivindicatiu valencià tingué un primer ressò a Catalunya a partir dels fets de Cambrils, una «població en plet contra el duc de Cardona, que pretenia ésser el seu senyor, i d'allí passaria a Barcelona».

Concretament, el 8 de maig del 1520 més de dos-cents cambrilencs armats, «la major part dels habitants en la vila» segons escrigueren els consellers barcelonins,[3] arribaren a Barcelona per aconseguir que, en el seu intent de retornar al patrimoni reial, les autoritats de la capital del Principat intercedissen davant el duc Ferran de Cardona, cosa que avalotà alhora l'estament popular

2 En aquells moments la noblesa valenciana havia adoptat una actitud hostil envers el monarca, pel seu refús a celebrar i presidir Corts del Regne de València, ja que volia marxar al Sacre Imperi Romà. En conseqüència, els agermanats aprofitaren la situació per atreure el favor reial, tot i que, després de revoltar-se, la noblesa i la Corona tancaren ràpidament files (Duran 2021: 25).

3 Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 137v (8-V-1520).

barceloní.[4] Enfront d'aquesta situació, els dirigents municipals escrigueren a Bernat Joan de Merlès, el conseller en cap que es trobava fora, i li demanaren que tornés a l'urbs, ja que a la plaça de la Casa de la Ciutat s'havien aplegat:

> Ensús de mil hòmens, axí de la ciutat com encara de la vila de Cambrils, qui en nombre de .CC., o més, són venguts lo die present de matí cridant a grans crits «Justícia!», a causa dels procehiments que per manament del il·lustre duc de Cardona se fan en aquella vila contra ells y altres, per hont pot pensar la magnificència vostra ab quina congoxa stam per lo dubte gran que tenim no·s seguesca algun avalot y scàndol en la dita ciutat, y encare perquè som avisats que derrera los dits .CC. hòmens venen totes les dones e infants de la dita vila en aquesta ciutat per cridar semblantment «Justícia!».[5]

No obstant això, tant el governador general de Catalunya Pere de Cardona, que era germà del duc —senyor de Cambrils—, com el veguer de Barcelona, altres oficials reials i els consellers aconseguiren que la turba es desarmés

4 La vila de Cambrils fou domini de l'arquebisbat de Tarragona fins al 27 d'abril del 1437 quan, a canvi de 3.000 florins pagats pels seus habitants, se n'afranquí i fou incorporada amb el conjunt del seu terme (Montbrió, els Teixells i la Plana) al domini directe de la Corona. L'any 1449, però, Cambrils i les poblacions del terme esdevingueren carrers de Barcelona, i el 31 de gener de 1472, uns mesos abans de finir la guerra civil del Principat, el rei Joan II els empenyorà al comte de Cardona i de Prades, qui prengué possessió de les rendes cambrilenques el 1473. Uns anys més tard, el 1481, Ferran el Catòlic revocà totes les alienacions del patrimoni reial realitzades duran el conflicte bèl·lic exceptuant el cas de Cambrils, davant la qual cosa la vila mostrà el seu desacord, que no tingué cap efecte. Més avant, l'any 1491, el fill del comte de Cardona, qui fou nomenat duc de Cardona i marquès de Pallars pel monarca, rebé també d'aquest la plena possessió de la vila i terme de Cambrils. Tanmateix, segons al·legaven els cambrilencs, aquestes accions eren il·legals, ja que el rei Alfons el Magnànim havia jurat el 1437 que la vila i el terme no serien alienats mai del domini directe de la Corona. Així, amb l'entronització de Carles I i la celebració de Corts a Barcelona el 1519 la vila aconseguí una salvaguarda o guiatge del monarca per poder pledejar a fi de reincorporar-se a la jurisdicció reial. Malgrat el guiatge, durant els primers mesos del 1520 el duc Ferran de Cardona respongué al plet empresonant els cambrilencs Pere Simó i Miquel Francesc de Montbrió, coaccionant i perseguint amb gent a cavall els veïns, confiscant béns i paredant els portals de la vila. Aquests càstigs foren els que provocaren el desplaçament dels cambrilencs a la capital del Principat per tal de demanar la protecció i intercessió de les autoritats reials i els consellers de la ciutat (Duran 1982: 115-119 i 438).

5 AHCB, 1B.VI, Lletres closes, 43, f. 137rv (8-V-1520).

i aquell mateix dia, mitjançant epístoles i ambaixadors, el consistori barcelonès inicià la intercessió amb el mateix duc i amb un altre Pere de Cardona, arquebisbe de Tarragona, que era oncle dels dos nobles esmentats (Duran 1982: 213-214). Però els incidents no cessaren, per la qual cosa els consellers escrigueren una missiva al rei uns dies després, fent-li saber el que havia succeït a la ciutat el dia 8 i explicant-li que des de llavors els tumults eren constants i havien hagut de mobilitzar-se amb el governador i una part dels gremis per patrullar, armats, els carrers:

> És tanta la commotió dels dits pobles, y encare dels infants y fadrins de aquesta ciutat, que quiscun die aprés se són aplegats y apleguen en gran nombre, y armats, sens temor alguna del dit governador o nostra, ni de altres officials de la dita ciutat, que és estat forçat a nosaltres, ab voluntat del dit governador, crear ensús de vint altres caps de guaytes y emprar los caps dels officis y altre gent de la dita ciutat que conexem ésser reposats y zeladors de la converçatió (*sic* per *conservati*ó) de aquella, que ab lurs armes acompanyen al dit governador y a nosaltres y a altres officials.

Alhora, plantejaven al sobirà un problema angoixant que s'allargaria durant molts mesos, el de la necessitat que el recentment nomenat lloctinent general Diego Hurtado de Mendoza es personés a Barcelona, amb tot el que això comportava, ja que sense la seua presència:

> Tenim per molt cert se seguirà algun scàndol y dan irreparable, en gran desservey de vostra majestat, car no solament la dita ciutat, més encara tots los pagesos del Vallers y altres locs circumvehins a la dita ciutat, stan en la mateixa commotió.[6]

I els consellers reiteraren la idea en noves missives a altres autoritats i aristòcrates, com el mateix lloctinent o l'esmentat duc de Cardona, al qual informaven que tenien:

6 AHCB, 1B.VI, Lletres closes, 43, f. 139v (12-V-1520).

> Certa notícia de molts ajusts y tractes que·s fan en la dita ciutat y fora aquella per los hòmens del sagramental y altres, no solament en defensa dels dits hòmens de Cambrils, mas encara en desservey de la cesàrea majestat del rey nostre señor.[7]

En aquest sentit, més enllà d'emprar-les com a argument per forçar l'anada del lloctinent general al Principat, sembla que les advertències dels consellers sobre les reunions dels barcelonins tenien base real i alguna cosa a veure, a més a més, amb la Germania valenciana. Així es destria, almenys, del testimoni del canonge Gregori Genovard, aleshores síndic de Mallorca a Barcelona, en explicar en una carta tramesa als jurats de Palma el seguit de tumults posteriors a l'arribada dels de Cambrils a la ciutat, que fins i tot havien derivat en l'apedregada de les autoritats:

> Lo poble s'és tant avalotat, y se són levats molts minyons ab taball e bandera cridant «Visca lo rey y muyra mal consell!», que són venguts a pedrades tornar-se al governador, vaguer e altres officials, que és estat e·s cosa miraculosa com s'és pogut reposar. Y se té per cert que són stades intel·ligències de alguns tacanys ab lo poble de València. Déu ho vulla remediar del tot.[8]

En relació amb això, cal fer notar que, com apuntà Eulàlia Duran (1982: 213-215), aquesta al·lusió tan clara al lligam entre la València agermanada i els tumults a la capital catalana és l'única en la documentació del moment, puix que les cartes oficials de Barcelona als uns i als altres mai no els connecten explícitament amb la Germania, de la qual cosa es pot inferir que els consellers municipals potser ho amagaven conscientment per donar una aparença de fidelitat al rei del poble barcelonès. De fet, com indica la mateixa autora, en el comportament d'una part de la menestralia de la capital de Catalunya al llarg de les següents setmanes, durant les quals continuaren els desordres i avalots,

7 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 141v (12-V-1520).

8 Arxiu del Regne de Mallorca, AH 689, f. 82v (7-V-1520). Transcrita per Duran (1982: 441).

podem trobar certes similituds amb els agermanats valentins, ja que, més enllà de la solidaritat amb els habitants de Cambrils, el poble de Barcelona aprofità la conjuntura per intentar aconseguir més representació en el govern municipal i accedir a la fiscalització de les finances municipals, sense oblidar —hi afegim— que també intentaren organitzar-se a través dels gremis i les confraries. En aquest sentit, els consellers explicaven al lloctinent absent, mitjançant una epístola enviada a mitjan maig del 1520, que les commocions que afectaven la capital del Principat:

> Quiscun die augmenten, car los officis y confraries de la dita ciutat se són ajustats y ajusten fahent electió de persones de ells, y encare conferint de uns a altres y determinant entre si de voler veure y saber com ni per què·s paguen los drets e impositions de la dita ciutat, ni les peccúnies procehints de aquells en quins usos se convertexen, y altres moltes insolències e coses indegudes, les quals són manifesta commotió, en gran desservey de la cesàrea y cathòlica majestat del rey nostre senyor y [...] perill de total destructió de la dita ciutat y [...] lo dit Principat.[9]

En paral·lel, mentre Diego Hurtado de Mendoza entrava a la capital valenciana el 21 de maig, quatre dels sis nous jurats escollits per regir la ciutat formaven part de la Germania, de manera que el moviment aconseguí tenir el control del consistori municipal el dia 26 (Vallés 2000: 159; Duran 1982: 160 i 215). Al cap de poc, altrament, Barcelona es veié immersa en una pestilència —el dia 28 els canonges i clergat de la seu decidiren fer una processó que s'havia de repetir cada divendres fins que l'epidèmia desaparegués—, la qual cosa provocà la fugida de bona part de la gent benestant, inclosos els diputats del General i altres autoritats principals.[10] Una situació, doncs, encara més procliu

9 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 144r-v (16-V-1520).

10 Indica José Luis Betrán (1996: 122-124) que era un rebrot de la mateixa pesta que el novembre de 1519 havia fet que el rei Carles I abandonés Barcelona per anar a Molins de Rei, on rebé la nova de ser emperador elecle. El rebrot del maig de 1520 durà fins al setembre i aquell període estiuenc va ser el més mortífer de la pestilència del 1519-1520, segons es destria de l'evolució de les defuncions a partir de la documentació de la parròquia barcelonina de Santa Maria del Pi.

a l'augment dels aldarulls, que els consellers procuraren prevenir mitjançant la promulgació de diverses sentències de mort, en judicis sumaríssims, contra els principals dirigents dels avalots previs. Així, el 31 de maig «fonch tengut juý de pròmens, en lo qual en la forma acustumada foren judicats a mort dos hòmens», el sabater Bernat Marquilles i el procurador Melcior Negre, trobats culpables de dirigir els tumults produïts des de l'arribada dels cambrilencs, de trencar les portes de la presó comuna per tal d'alliberar alguns detinguts per les revoltes i de tenir amb el governador de Catalunya «malas y scelaradas rahons», a «grand perill de la present ciutat y encara desonor de aquella», segons consta en el dietari del Consell de Cent (Schwartz & Carreras 1894: 300-301). Sobre aquests fets, Àngel Casals (2000: 108) exposa que ni Marquilles, ni Negre, ni tampoc el carnisser Joan Arinyo —del qual tractarem un poc més endavant—, semblen haver estat membres o capdavanters d'una Germania gremial barcelonina de caràcter generalitzat, atès que les autoritats de la capital del Principat havien format, com hem vist, capdeguaites dels gremis, una «actitud que sembla demostrar que, malgrat alguns elements contraris, la major part de la menestralia restava fidel al Consell».

En qualsevol cas, el mateix dia de les sentències de mort els magistrats municipals advertiren el duc de Cardona que la revolta continuava, ja que molts barcelonins es deixaven dur per «fantasies molt contraries al repòs de la dita ciutat, de les quals no creem que s'aparten ni aquella reste totalment reposada sinó ab la venguda del lloctinent general».[11] No sabem si aquestes fantasies tenien res a veure amb els successos que estaven tenint lloc al Regne de València, però, fos com fos, els consellers de Barcelona tenien llavors una sensació de notable crisi, en conjugar-se els aldarulls, les detencions i les execucions amb la pestilència, per la qual cosa el mateix 31 de maig redactaren una carta al lloctinent absent, el comte de Melito, provant de convèncer-lo que la situació valenciana era molt menys greu que la catalana, per tal que es traslladés a Barcelona:

11 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 148v (31-V-1520).

> Creem sie major la necessitat que de sa presència tenim en aquesta ciutat que en València, perquè par que los moviments de allí són ja en lo terme y los de ací stan en augment y en perill de algun gran insult, de hon se seguirà desservey de sa cathòlica y cesàrea majestat, y dan irreparable de aquesta lur ciutat y Principat.[12]

Com apuntà Casals (2000: 97-98), es tractava d'una notable infravaloració de la problemàtica valenciana, ja que el polvorí hi acabà per esclatar uns pocs dies després, el 5 de juny, amb la conseqüent fugida de la capital del regne del mateix lloctinent general.[13] En conseqüència, l'11 de juny del 1520 Carles I emeté una sèrie d'ordres que posaven punt final al seu favor envers la causa agermanada i un mes després, el 17 de juliol, s'iniciaven les negociacions entre els agermanats i l'administració règia amb el mestre de Montesa com a mediador per tractar la pacificació del conflicte, que fracassaren en agost, amb l'assalt agermanat a les terres del vescomte de Xelva. Això motivà que l'estament militar valencià acordés ajudar incondicionalment el lloctinent a destruir la Germania, però com que el comte de Melito no tenia suficients tropes per enfrontar-se als agermanats la contesa bèl·lica és postergà fins a ben avançat l'any següent (Vallés 2000: 82-83 i 169-177).

A Barcelona, per contra, els moviments acabaren minvant d'intensitat durant l'estiu del 1520. Abans, però, els consellers mostraren una constant preocupació per la fugida de la ciutat de les principals autoritats, com feien palès en una carta tramesa el 5 de juny al regent de la vegueria de Barcelona, Galceran Durall, en què li demanaven que retornés perquè «no resta algun

12 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 147v (31-V-1520).

13 El dia 5 una gernació organitzada pels agremiats alliberà de la custòdia de l'algutzir reial Anton Pavia, qui, condemnat pel lloctinent, havia de ser executat aquella mateixa jornada. Després, l'avalot atacà la casa del bisbe de Tortosa, on s'allotjava Diego Hurtado de Mendoza, però es dissolgué després que diversos oficials reials explicaren als amotinats que el virrei havia deixat estar l'execució de Pavia. Tanmateix, aquella nit els més radicals, amb la intenció d'expulsar el comte de Melito de la ciutat, organitzaren un assalt molt més gran mitjançant la falsa brama que el lloctinent havia mort el líder agermanat Guillem Sorolla i volia fer el mateix amb altres membres del moviment. Tot i la dissolució de la gernació per l'actuació del bisbe de Sogorb, qui mostrà als amotinats que Sorolla era viu, aquella mateixa nit, ja 6 de juny, el virrei fugí de la ciutat d'amagat (Duran 1982:161-162; Vallés 2000: 165-167).

official principal», inclòs el governador general de Catalunya.[14] De fet, a la setmana següent, el 13 de juny, es dirigiren a l'esmentat governador, Pere de Cardona, pregant-li també el seu retorn a la ciutat, o a algun lloc molt proper a ella, alhora que li adjuntaven còpies de lletres que els informaven dels tumults valencians i li feien avinent la seua preocupació perquè a Barcelona no succeís el mateix:

> Per letras de València a alguns particulars de açí dirigides siam ratificats dels avalots y grans moviments y scàndols seguits en la dita ciutat de València, dels quals se té gran dubte no·s prengue eximpli per los pobles de aquesta ciutat, qui stan arremorats. [...] Considerat lo punt y stament en què aquesta ciutat stà constituïda, y los dubtes se tenen per los moviments de València, y per la detentió del vizrey, vulla provehir lo que mester sie per benefici y repòs de la dita ciutat, creent nosaltres que ninguna altre provisió és suficient per lo dessús dit sinó que vostra senyoria fos present en la dita ciutat o, almenys, en algun loc molt propinqüe a aquella.[15]

No debades, al llarg de juny la situació barcelonesa era encara tensa i el darrer dia del mes el consistori escrigué al rei queixant-se, d'una banda, que el governador de Catalunya, tot i haver-ho promès, no havia retornat encara a Barcelona i, de l'altra, que el lloctinent general Diego Hurtado de Mendoza també evitava personar-se a la capital catalana, puix que «sempre se és excusat y se excusa a nosaltres ab los negocis occorrents en la ciutat y Regne de València».[16] Més encara, el 7 de juliol tingué lloc un nou avalot a la capital de Catalunya, però en aquest cas per l'alliberament del carnisser valencià Joan Arinyo, que era un altre dels tumultuaris dels fets de maig. En una carta al rei, els consellers explicaven que Arinyo havia estat tret de la presó de manera secreta i corrupta pel batlle Julià Macià a canvi de «sinquanta ducats d'or», un fet que

14 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 149r (5-VI-1520).
15 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 151r (13-VI-1520).
16 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 155r (30-VI-1520).

indignà els habitants de la ciutat, els quals deien públicament que Marquilles i Negre «eran stats executats per no tenir diners de què·s pogueren composar»,[17] un argument al qual els barcelonins afegien irònicament el de l'origen dels reus: Marquilles i Negre, «qui eran fills de la terra, són stats penjats per no tenir diners y aquest, qui és estranger, serà penjat per la bossa», és a dir, que el valencià se salvaria a canvi de diners.[18]

En conseqüència, l'11 de juliol el veguer detingué el batlle i també ho intentà amb Arinyo, qui interposà un privilegi de tonsura, encara que finalment fou igualment pres (Duran 1982: 218-219). Els consellers volien que ambdós foren castigats i li deien al monarca a finals de mes que si les actuacions de Macià no rebien:

> [...] algun castic, los pobles restaran molt scandalitzats y dubtam que no·s seguescan en la dita ciutat major escàndols dels passats, y deu-se molt attendre la temporada corrent en conservar aquells en pau y repòs perquè no·s seguissen tals o semblants actes com en València y algunes parts de Castella se són seguits.[19]

Amb tot, al mateix temps els governants municipals també informaven al rei que a Barcelona, després de la marxa dels cambrilencs, el rebrot de l'epidèmia havia impedit que els moviments socials haguessen pogut anar a més:

> [...] los pobles, emperò, de aquella restaren tant commoguts que no dubtaren de cercar algunes altres novitats perturbatives del bé comú, a les quals tenim per cert no haurien així fàcilment desistit si no fos lo flagell de pestilència que nostre señor Déu ha manat per nostres demèrits.[20]

17 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 162r (24-VII-1520).

18 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 163v (24-VII-1520).

19 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 162v (24-VII-1520). Tanmateix, el batlle fou alliberat i fins i tot restituït en el càrrec a inicis de 1521 pel governador Pere de Cardona. Altrament, tornà a ser empresonat en setembre del mateix any pels seus deutes amb la Diputació del General (Duran 1982: 220).

20 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 161v (24-VII-1520).

De fet, durant tot el mes d'agost, mentre a València es produïa un primer gran atac antisenyorial, el del vescomtat de Xelva, no hi hagué notícies de noves commocions a la capital catalana.

No obstant això, a principis de setembre l'afer de Cambrils tornà a posar-se damunt la taula, atès que el guiatge atorgat pel duc de Cardona als habitants de la vila es trobava a punt de vèncer i volien aconseguir-ne una pròrroga, per a la qual cosa, segons deia un rumor, havien contactat amb els agermanats valencians. Així, el dia 3 els consellers escrigueren tant als jurats com al capítol catedralici de Tarragona explicant-los que «havem sebut aprés que dits hòmens han recorregut en València als síndics del poble y, pus allí no han pogut acabar lo que volien, tornen ara a nosaltres, de què restem algun tant agreujats».[21] Alhora, informaren el governador Pere de Cardona que sospitaven d'una possible conxorxa entre el batlle Macià Julià i els cambrilencs: «tenim recel alguns amics o adherents del balle y d'en Arinyo no tinguen tracte ab los dits hòmens de Cambrils de fer-los venir en aquesta ciutat per comoure los pobles de aquella, faén compte que ab les dites comotions los dits balle y Arinyo serian desliures de la presó».[22] I així mateix, segons confessaven al germà del governador i senyor de Cambrils, el duc Ferran de Cardona, temien que la situació es tornés a descontrolar entre els barcelonins, com havia succeït pel maig: «stan tant desfrenats per los moviments passats y per lo que saben han fet y quiscun die fan los pobles de València y de Castella, que tenim per cert per poca occasió que tinguessen serien en los metexos desordes dels altres».[23] En conseqüència, els governants municipals de Barcelona també tractaren d'aturar qualsevol possible contacte dels cambrilencs amb els «syndics del poble de València», amonestant-los per fer-ho i mostrant que ells mateixos estaven intercedint amb els Cardona, per tal que obtinguessen el guiatge que desitjaven. Al mateix temps, els amenaçaven que no se'ls ocorregués tornar a la capital: «stigau reposats y no us poseu a la fantasia de fer algunes comotions en aquesta ciutat, o en altre

21 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 174v (3-IX-1520).
22 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 175v-176r (3-IX-1520).
23 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 176v (3-IX-1520).

part, segons féreu los dies passats, perquè no faríeu vostres fets, ans vos certificam vos ne vindria mal».[24]

En qualsevol cas, la cosa no anà a més i, de fet, l'inici de la tardor fou bastant tranquil·la, malgrat la calma tensa, tot afegint, a més a més, que el brot de pestilència que afligia la ciutat des de feia quasi quatre mesos fou declarat finalitzat a mitjan setembre (Schwartz & Carreras 1894: 306). No obstant això, els consellers es mostraren amoïnats per l'augment de les lluites de bàndols que estaven tenint lloc tant al Principat de Catalunya com a la mateixa Barcelona i les poblacions circumveïnes, per la qual cosa tornaren a demanar al virrei Hurtado de Mendoza que anés a la capital a jurar el càrrec i passés a residir en algun lloc «de la frontera del Regne de València, y de allí en fera provehir a les coses occorrents així en lo dit regne com en aquesta ciutat y Principat».[25] En tot cas, com apunta Duran (1982: 234-236), les bandositats no assoliren un nivell extrem a Barcelona fins a finals d'any, quan es barrejaren, a més, amb noves crides a la revolta fetes poc després del canvi de consellers del dia de Sant Andreu —el 30 de novembre—. En concret, el 10 de desembre del 1520 aparegueren en diversos indrets de la ciutat «alguns alberans o cartells contenents commotió dels pobles», de la qual cosa el Consell informà el rei, a terres germàniques, davant «del dubte que tenim no se'n seguesca alguna commossió». Alhora, li explicaven que les bandositats a la capital i per tot Catalunya anaven en augment:

> [...]se han moguts molts bàndols, així entre gentilshòmens y cavallers com entre pagesos y altres hòmens de baxa condició, per los quals y per los molts altres mals hòmens qui són en la dita ciutat y Principat se cometen quiscun die tants homeys, robos e altres detestables malefiçis que ja nigú gose trestejar per la terra.

24 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 175r (3-IX-1520). Unes setmanes més tard, els canonges de la seu de Tarragona afirmaven que els de Cambrils no havien contactat amb els agermanats, però els consellers els indicaven que la seua informació provenia de la mateixa vila: «Prenem a plaer lo que·ns scriviu que no han recorregut als de València perquè serie stat cosa no prou honesta ni ben feta per aquells; lo que nosaltres scriguérem sobre dit fet sabíem per algú de ells mateixos, o altre qui per ells parlave». AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 179v (22-IX-1520).

25 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 43, f. 182v (26-IX-1520).

Per la qual cosa li tornaven a suplicar el trasllat del lloctinent comte de Melito:

> Tenint per molt cert que sens aquell és inposible la dita ciutat y Principat més avant se conserven, tant és augmentat lo nombre dels mals hòmens y agosar de aquells; y si vostra majestat nos desempara, lo que no podem creure, ultra la destructió y desolatió de tota aquesta terra, se seguirà que los altres pobles y vassalls seus de Spanya que no han perseverat ni perseveren en obediència de vostra majestat, com aquesta ciutat y Principat stan, pendran ànimo y audàtia de perseverar en lurs males obres.[26]

Hi feien, doncs, una al·lusió evident als agermanats valencians i els comuners castellans, ja que no debades, segons indica Duran, en una carta enviada per Juan Manuel de Villena, senyor de Belmonte i ambaixador a la Santa Seu, al marquès de Los Vélez, es remetia l'orientació dels cartells, que anaven en la mateixa línia antifiscal i antisenyorial d'aquestes altres rebel·lions:

> En Barcelona y tierras se pregonó que todo ombre que quisyese libertad que fuese con armas a cierta parte de la cybdad. Quieren dezir que esto es que se quieren eximir de los grandes derechos que pagavan, de no los pagar, y otros dicen que tambyén ay rebelión.[27]

Novament, doncs, tot i extremar les seues peticions, els consellers preferien tractar d'evitar en les seues cartes al rei tot allò que pogués indicar una mostra generalitzada d'infidelitat a la Corona per part dels habitants de la ciutat. D'altra banda, aquells cartells, sumats a l'auge de les lluites de bàndols, no feren més que augmentar la inquietud del consistori barcelonès a mesura que passaven les jornades, especialment quan la qüestió cambrilenca tornà a emergir perquè el guiatge del duc de Cardona expirà i no s'aconseguí que n'atorgués un de nou. Així, el 24 de desembre del 1520 els consellers municipals comu-

26 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 3r-4r (14-XII-1520).

27 Arxiu General de Simancas (AGS), Estat, Lligall 635, f. 29 (9-I-1521). Citada per Duran (1982: 400).

nicaven al governador general, germà del duc, que temien que les protestes de Cambrils s'imbricaren amb les bandositats encapçalades pels Olivers i els Mateus —que a Barcelona tenien també el seu reflex en un enfrontament entre els del barri de la Ribera i el barri del Raval—:

> Dubtam molt, pus no han pogut obtenir prorogatió de lur guiatge, no tracte de venir ab avalot com l'altre vegada y fer fer algun moviment en aquesta ciutat, com tinguen molts perents en aquella y molts del pobles stan sperant alguna semblant causa per poder fer algun desorde, majorment ab la avinentesa que tenen ab les bandositats dels Olivers y Matheus, y altres per les quals van contínuament molta gent ajustada, axí dins com fora de aquesta ciutat, ab scopetes y ballestes, xades y altres armes.[28]

En aquest sentit, cal dir que els cambrilencs romangueren quiets, però que, en efecte, una setmana després les lluites de bàndols esclataren de ple en la ciutat, amb combats oberts pels carrers i les places de Barcelona entre el 31 de desembre i l'1 de gener, a escopetades, ballestades i punyalades, malgrat que els consellers, el veguer i altres figures importants de la ciutat estaven fent una ronda de vigilància a cavall, segons explicaren els mateixos consellers al governador Pere de Cardona, al qual van informar, a més a més, que un membre de la seua família, un germanastre, havia estat ferit:

> Lo die proppassat ab home propri havem scrit y dat avís a vostre spectable senyoria dels moviments seguits en aquesta ciutat per los hòmens de la Ribera y del Revall y de les punyal·lades que Francesch de Blanes ha dades a don Joan de Cardona. És se seguit aprés que lo die present, cavalcant nosaltres ensemps ab lo veguer y molta altre gent principal segons és de serimònia y costum de la dita ciutat, y essent en la plaça del Born, se ha mogut en aquella una brega per la qual ha carregat tanta gent axí de una part com de altre ab ballestes, scopetes y altres armes que lo

28 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 5v (24-XII-1520).

> dit veguer y nosaltres y molts altres officials que y havia ab gran treball havem bastat en remediar-ho.[29]

Els governants municipals hi expressaven, així mateix, la seua por davant una possible inflamació dels ànims dels barcelonesos: «tenim molt gran dubte de alguna mala jornada». Amb tot, un parell de dies després informaven el monarca que la situació s'havia tranquil·litzat, tant pel que feia a les incitacions als tumults com a les bandositats, a la qual cosa havia ajudat novament, com ja havia passat després dels fets de maig, la condemna a mort per part de la justícia municipal d'un dels antics avalotadors, un tal Sacalm:

> No havem conegut algun moviment en los pobles per causa dels dits cartells, bé que crehem ha molt aprofitat en reposar aquells que lo die abans de la dita festa per lo juý dels prohòmens de la dita ciutat fonc sentenciat y executat a mort hu que·s deya Çacaln, qui era stat dels caporals en les comocions passades.

Alhora, li indicaven que tractarien de posar pau en els bàndols —«treballam en posar entre ells seguretat»— i li pregaven que demanés al governador Cardona que no s'interposés en la causa amb el batlle Macià Julià i el valencià Joan Arinyo, per tal que no fossen alliberats, ja que això podria produir «alguna comotió en los pobles de la dita ciutat».[30] I, en efecte, no se'n produïren a partir de llavors, però era una situació precària segons expressava el consistori barceloní el 18 de febrer en una altra missiva al sobirà en la qual li feien avinent que la capital i tot el Principat «miraculosament són conservats, atteses les moltes bandositats que són en aquelles y les revolutions del altres regnes», tot queixant-se «que ningun regne seu reste sens loctinent general y govern sinó aquesta pobre terra de Cathalunya, qui segons la fidelitat y afectió

29 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 6v (1-I-1521).
30 AHCB, 1B-VI, Lletres Closes, 44, f. 8rv (3-I-1521).

dels poblats en ella no dubtam dir y adverar a vostra magestat merexeria ésser preferida o almenys eguolada a tots los altres».[31]

De fet, pocs dies després els consellers escrigueren a Frederic Honorat de Gualbes, regent de la cancelleria i el Consell d'Aragó, per comunicar-li que vivien amb congoixa la perpetuació d'aquells mals diversos: la manca de lloctinent general efectiu a Catalunya enmig de les bandositats, les incitacions a la revolta i les rebel·lions simultànies que s'estaven produint als diferents territoris del monarca, a les quals ara se sumava l'illa de Mallorca i hi havia notícies que també Tortosa i Ulldecona. Li ho expressaven de la següent manera:

> La necessitat que tenim de vizrey o loctinent general és tant gran y extrema que ja no sabem què dir més sinó pregar a nostre señor Déu que·n hage pietat, pus del rey nostre senyor no la podem aconseguir, a tant gran desditxa y desventura nostra y de tota aquesta terra, que siam vists ésser més avorits que tots los altres regnes, de tot sia loat nostre senyor Déu. Ja sebrà la magnificència vostra los moviments de Mallorques y los que·s dihen ésser seguits en Tortosa y Ulldecona, de modo que stam en mig del foc y aquell se ve acostant contínuament a nosaltres, y aquell sol qui pot remediar-lo no cure de pagar (*sic*) aquell.[32]

No obstant això, els fets de maig del 1520 i del canvi d'any serien els més perillosos que es viurien a la ciutat comtal en molt de temps, ja que al llarg del 1521 hi hauria una relativa calma, en contrast amb l'estat de coses al Regne de València.

31 AHCB, 1B-VI, Lletres Closes, 44, f. 15v-18v (18-II-1521).

32 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 19v (23-II-1521).

2. Barcelona sota control durant el període crític de la guerra valenciana (març – desembre del 1521)

Pel març del 1521 hi hagué una decisió reial que alleujà les preocupacions dels consellers barcelonins: el dia 22 l'arquebisbe de Tarragona Pere de Cardona, l'oncle del governador i també del senyor de Cambrils, fou nomenat lloctinent general de Catalunya de manera provisional, mentre Diego Hurtado de Mendoza, designat quasi un any abans, estigués absent del Principat. I això canvià la situació per complet a partir d'aquell moment, ja que amb la seua arribada a la capital a mitjan abril «los ruÿns fugiren, y molts d'ells foren presos y castigats» (Bruniquer 1913: 11). Amb tot, encara no pogueren ser ajusticiats, ja que era necessària la confirmació pontifícia que facultés el lloctinent a exercir la jurisdicció criminal (Duran, 1982: 243-244):

> Aprés de haver jurat lo dit reverendíssimo loctinent general, molts dels mals hòmens qui sens temor alguna no dubtaven star en la dita ciutat són fugits de aquella, altres són stats presos en la dita ciutat y fora aquella, y ja no y ha algú qui gose portar ballestes ni scopetes en la dita ciutat ni fora aquella, y si la facultat y dispensatió de nostre molt Sanct Pare fos arribada foren stats ja executats alguns delats, per hon los altres foren stats més temoritzats, y per ço speram ab gran desig la dita facultat y dispensatió; fahent més avant certa vostra majestat que en aquests pocs dies aprés que lo dit loctinent general ha jurat se ha seguida tanta mutació en lo stament de la dita ciutat que no par sie aquella que abans era.[33]

Mentrimentres, a més a més, arribà la notícia de la derrota definitiva dels comuners en la batalla de Villalar el 23 d'abril, per la qual cosa els consellers municipals enviaren una carta de felicitació a Fadrique Enríquez de Velasco, almirall de Castella, comte de Modica i vescomte de Cabrera i Bas pel seu matrimoni amb Anna I de Cabrera, i ciutadà de Barcelona:

33 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 30v (23-IV-1521).

> Som stats avisats de la gran victòria obtenguda lo die de Sanct Jordi per vostra il·lustre senyoria, a tant gran servey de nostre senyor Déu y de la cesàrea majestat del rey nostre senyor, de què, aprés de referides gràcies y mercès a la divina clemència, sperant fermament que per medi de la dita victòria se seguirà total pacificatió y repòs de aquexos y de tots los altres regnes de sa catòlica majestat.[34]

Amb «aqueixos», evidentment, es referien als de la Corona de Castella i amb «los altres regnes» feien al·lusió als de Mallorca i València, que continuaven llavors en plena ebullició. De fet, en el cas valencià la guerra oberta esclatà pel mes de juny amb la presa agermanada de Morvedre i tota una successió de victòries i derrotes per a les tropes de la Germania o del monarca, durant l'estiu del 1521. D'una banda, l'exèrcit reialista d'Alfons d'Aragó, fill i hereu de l'infant Enric d'Aragó, duc de Sogorb, avançà pel nord, des de Benicarló fins a Orpesa, primer, i Almenara, després, on la seua victòria aclaparadora tallà l'expansió dels rebels cap al nord del regne.[35] De l'altra, però, els agermanats prengueren els castells de Corbera i Xàtiva —on sembla que oferiren ser rei de València al duc de Calàbria, Ferran d'Aragó, qui declinà l'oferiment (Duran 1982: 186) — i venceren les forces del monarca a la batalla de Gandia del 23 de juliol, vila que assaltaren, alhora que començaren a fer matances i conversions indiscriminades de mudèjars. Derrotat, el lloctinent general Diego Hurtado de Mendoza fugí a Dénia i s'embarcà cap al nord del regne, des d'on l'exèrcit reialista amenaçava de prendre la capital (Vallés 2000: 105-115).

34 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 35v (11-V-1521).

35 Diversos autors com Eulàlia Duran (1982) o Vicent Vallés (2000) citen Alfons d'Aragó amb el títol duc de Sogorb quan encara era viu el seu progenitor, l'infant Enric (1445-1522). Possiblement això es dega al fet que, tal com indicà Pere Molas (2004: 34-35), per motiu del matrimoni el 1516 d'Alfons amb Joana, l'hereva del duc Ferran de Cardona, «l'infant Enric d'Aragó va fer donació al fill del ducat de Sogorb». Tanmateix, en la documentació històrica el pare continua lluint el títol ducal i és per això que ací l'esmentem com a duc de Sogorb. Vegeu, a tall d'exemple, una missiva dels consellers barcelonins del 13 d'agost de 1521 dirigida: «A l'il·lustríssimo lo senyor infant don Enric d'Aragó y Sicília, duc de Sogorb, comte d'Empúries». AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 46v-47v (13-VIII-1521).

En aquest sentit, cal dir que, com apuntà Eulàlia Duran (1982: 255-256), la mobilització de nombrosos nobles i cavallers catalans en les forces del rei a terres valencianes degué contribuir a l'alleujament de les bandositats a Catalunya d'uns mesos abans. D'altra banda, l'actitud del govern barceloní davant l'esclat de les accions bèl·liques de la Germania fou la d'ignorar els seus dirigents, tractar d'atallar qualsevol tipus de suport popular que es pogués donar des de la capital catalana i evitar ara de totes les maneres que el lloctinent Hurtado de Mendoza entrés al Principat, atès que sols el seu nom, per les brutals actuacions dutes a terme al Regne de València, repel·lia la població catalana. Així, per exemple, sabem que els consellers de Barcelona reberen el 20 de juny una carta dels jurats de València en què els demanaven que intercedissen per ells davant el lloctinent Cardona i els remetien còpies de les ambaixades fetes pel consistori valentí al lloctinent Hurtado de Mendoza, però la missiva quedà sense resposta (Duran 1982: 252). Unes setmanes més tard, a mitjan juliol, mentre el Regne de València estava en flames, els consellers advertien al monarca que la tardança en l'arribada de la dispensa pontifícia per a l'arquebisbe de Tarragona havia fet tornar a aparèixer alguns grups armats a Barcelona i que fins i tot s'havien sentit remors populars de solidaritat amb els agermanats, tot i que, segons deien, els havien fet callar de seguida:

> Havem scrit y dat avís a vostra catòlica majestat del repòs e benefici se eren seguits en aquesta sua ciutat e Principat aprés de haver jurat en aquella lo reverendíssimo archabisbe de Tarragona loctinent general de vostra majestat, y la necessitat que importava per lo total fi e repòs lur haver facultat de nostre Sanct Pare perquè en nom del dit archabisbe se pogués procehir a executió de la justícia en lo criminal, y perquè fins ací lo breu de la dita facultat no és arribat, jasie se diga és atorgat, y així no se ha pogut procehir a executió alguna en lo criminal, per hon los malfactors han cobrat tanta andana y atreviment que, quasi menyspreada la justícia, no han dubtat ni dubten tornar en lurs males obres y aquestos dies prop passats se han fets alguns ajusts y moviments de pobles sots color de voler anar a socórrer al poble de València y, encara que la cosa stà remediada,

> som serts no haurien gosat attemptar si lo dit archabisbe tingués lo breu de la dita facultat. [36]

I és que, segons afirmà posteriorment el jurista valencià Bertomeu Monfort en els processos judicials incoats al llarg de la repressió, en aquells moments «los pobles» del regne d'Aragó i el principat de Catalunya estaven «molt confederats ab los pobles de València e de única voluntat ab aquells», però el domini septentrional del territori valencià per part del comte Diego Hurtado de Mendoza, que passà a residir a Peníscola, impedí el desenvolupament de l'esmentada connexió. (Nova nota a peu: 37) En aquest sentit, a partir d'agost del 1521 la principal preocupació dels governants barcelonins fou la d'evitar que el mateix Hurtado de Mendoza anés a Catalunya a jurar el càrrec com a lloctinent i, per tant, en desposseís l'arquebisbe de Tarragona.

En concret, el comte[37] s'oferí a les autoritats catalanes per tal d'anar a Amposta a fer el jurament i rebre tropes per lluitar contra els agermanats, però tant el Consell de Cent com la Diputació del General es negaren a les dues coses, raó per la qual, segons apunta Duran (1982: 252-254), entre els grans aristòcrates i valedors del rei, com el duc de Sogorb o l'almirall Enríquez, degué dominar la creença que la Germania s'havia estès pel Principat. De fet, el duc escrigué al consistori acusant Barcelona d'infidelitat, amb una carta que els consellers guardaren en secret perquè no fos coneguda per ningú i que contestaren molestos, a mitjan agost, refermant la «íntegra fidelitat» que la ciutat havia mantingut durant tot el conflicte, mostrant la mala opinió que hi havia sobre el lloctinent Mendoza i arrogant-se el mèrit d'haver calmat els ànims d'agermanament no només a la capital, sinó també entre altres poblacions catalanes, agreujades per una recent petició dels impostos reials del coronatge i el maridatge:

36 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 41rv (15-VII-1521).

37 Arxiu del Regne de València, Reial Audiència, Processos, part III, apèndix, 6122, f. 209v. Citat per Vallés (2000: 56).

> Rebem les letras de vostra il·lustrissima senyoria y, entès lo contengut en aquelles, restam ab molt gran displicència y anuig, y no sens causa, veent que vostra altesa, qui per gràtia divina sempre és stat y de present és dotat de tanta prudència, ab sinistres informations vol inculpar a nosaltres y lo poble de aquesta ciutat de actes de infidelitat, los quals en ningun temps cometeren. [...] Y ultimadament, en lo any passat, havent-se seguit algun moviment en la dita ciutat a causa de la venguda dels hòmens de Cambrils, se conegué clarament la fidelitat que los pobles tenen a lur rey y senyor natural, lo que·s deu molt més stimar en aquest temps que en altre per star tants regnes de Sa Majestat en revolutions y que en aquesta ciutat e Principat tant solament se sia conservada e conserve a present íntegra fidelitat a Sa Majestat. Y és stat bé mester que los pobles y regidors de la dita ciutat hagen tengut per objecte lo servey de la prefata real majestat, car altrament tot aquest Principat fora ja dies ha en majors revolutions que no són los regnes de Castella y aqueix de València, com sia cert que ja algunes universitats, y de les principals, tenien entre si intel·ligència de agermanament, prenent fonament de la exactió y demanda que·s era feta injustament, segons ells pretenien, dels drets de coronatge e maridatge, y ab lo bon saber e indústria dels regidors de aquesta ciutat totes coses se reposaren. Y si alguns han fets desordes en aquesta ciutat, eren hòmens strangers y qui no tenien habitació pròpria en aquella, desijosos de revoltes perquè ab los béns dels altres se poguessen enriquir; y són stats bé punits e castigats. [...] Y perquè tenim sentiment que lo egregi don Diego de Mendoça entèn venir en aquesta ciutat o Principat ab pensament de traure de aquell alguna gent, y senyaladament delats, supplicam vostra il·lustríssima senyoria ho mane desviar perquè no serie sinó posar la dita ciutat e Principat en revolta e turbació, per star com stà lo dit don Diego de Mendoça en molt mala opinió dels pobles, qui públicament dihen que tots los mals seguits en aqueix regne són causa del dit don Diego de Mendoça.[38]

Més encara, els consellers també escrigueren a l'almirall de Castella, que els havia enviat notícia de la seua victòria contra els francesos a terres navar-

38 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 46v-47v (13-VIII-1521). Transcrita per Duran (1982: 444-445).

reses i de la seua intenció d'«anar sobre lo Regne de València ab gran gent d'armes», davant la qual cosa li desitjaren èxit per tal que pogués vanagloriar-se: «de haver conservats y cobrats a la prefata majestat y a sa corona real no solament los Regnes de Castella y Navarra, mas encara lo de València, de hon han pres principi e fonament les turbacions de tots los altres regnes».[39] I l'informaren igualment, com al duc de Sogorb, de la ràpida actuació contra certs sentiments populars de solidaritat amb la Germania i el seu rebuig total a l'entrada del comte Diego Hurtado de Mendoza a Catalunya, atès que el poble català li atribuïa tots els mals valencians:

> Los pobles de aquesta ciutat, per gràcia de nostre senyor Déu, stan molt reposats y, encare que per alguns vagabundos y desijosos de mal fos stat mogut que serie bé anar a socórrer los pobles de València contra los moros, emperò no·s tingué intel·ligència alguna entre ells de agermanaments ni la cosa vingué a algun effecte, y tant prest fou y de present stà tot reposat [...]. Perquè tenim sentiments que lo egregi don Diego de Mendoça entèn venir en aquesta ciutat o Principat ab pensament de traure alguna gent y som certs que la venguda sua a present portaria turbació en lo dit Principat, per qual los pobles de aquell no dexen públicament de dir que tots los mals de València són seguits a causa y culpa del dit don Diego, per ço demanam de gràcia a vostra il·lustre senyoria li vulla scriure y essent ab ell dir-li que per al present sobresegue en la dita venguda sua, perquè no fos causa de algun moviment y, puix per gràcia de Nostre Senyor stam reposats, no sia causa del contrari.[40]

39 El maig de 1521 s'havia produït una invasió francesa al Regne de Navarra hispànic després de conats d'aixecaments rebels a diverses ciutats i viles, tot i que l'exercit francès s'hagué de retirar poc després, en juny, davant el contraatac de les forces de la monarquia hispànica. D'aquí l'al·lusió dels consellers al recobrament de Navarra. Sobre aquest afer el dietari de la Diputació del General de Catalunya indicava el 13 de juliol del 1521 que: «En aquest dia arribà la nova de la victòria molt gloriosa que los senyors conestable y almirall, governadors de Castella, hagueren del exèrcit de la gent francesa, que eren entrats en lo Regne de Navarra y se havien usurpat aquell; e fon destrossat tot lo camp dels dits francesos, e cobrat tot lo regne a obediència de la cesàrea y catòliques majestats de la reyna y rey nostres senyors» (Sans i Travé 1994: 358).
40 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 48r (14-VIII-1521).

No debades, novament la situació no devia ser tan reposada com afirmaven els consellers, si atenem a la carta que el mateix almirall de Castella envià uns pocs dies després des de Pamplona al governador general dels regnes de Castella, el cardenal Adrià d'Utrecht, afirmant que Barcelona estava a punt de l'aixecament, atesa la inacció de la diplomàcia reial envers les accions bèl·liques dels agermanats valencians:

> Agora en este punto me escriben de Barcelona como aquella cibdad está para levantarse y que claramente dizen entre ellos quel rey nuestro señor es contento de lo que Valencia hace porque nunca les escribe dándoles culpa de su rebelión, de do ha de resultar de Barcelona haga lo mismo. Es menester que si Diego Hurtado trajo cartas firmadas en blanco se escriba luego a Valencia dándoles a conoscer por cuán deservido se tiene su majestad de sus levantamientos, y lo mismo a Barcelona y que estén aparejados para cuando los llamaren para el castigo de Valencia.[41]

Fos com fos, la principal preocupació del consistori barcelonès era, com hem dit, que el comte de Melito no executés el seu pla d'anar a Amposta a jurar el càrrec de lloctinent, per a la qual cosa havia arribat a ordenar a les autoritats catalanes que s'hi traslladassen. La resposta dels consellers municipals, el 17 d'agost, fou immediata i negativa: «som restats no sens molta admiració y turbació de nostros ànimos», atès que, tot i les nombroses peticions que li havien fet amb anterioritat, mai abans havia volgut anar-hi «a causa de les revolutions d'aqueix Regne de València» i ara no calia en absolut, perquè l'arquebisbe de Tarragona exercia el càrrec amb eficiència i ja havia rebut el breu apostòlic per exercir la justícia criminal:

> Lo dit senyor archabisbe, loctinent general, en molt bona reputació y contentació dels pobles per fer y exercir la justícia rigorosa e, ygualment, sens excepcions de persones, lo que cessaria si vostra egrègia senyoria prestaria com diu lo jurament y nosaltres assistíem en aquell, y seria po-

41 AGS, Comunitats de Castella, Lligall 5, f. 268 (16-VIII-1521). Transcrita per Danvila (1884: 295).

> sar en perill de total destrucció la dita ciutat, la qual és cap y spill de tot lo dit Principat.[42]

A més a més, els governants barcelonins tenien clar que els citava a Amposta perquè «no·s vol lunyar de aqueix real exèrcit, que sens la assistència sua poria rebre alteració», i, per tant, «prestat lo dit jurament, dins breus dies se'n tornaria en lo dit exèrcit», atès que la situació al Regne de València continuava en plena guerra. No debades, en una carta enviada aquell mateix dia al rei mostraven cruament l'opinió totalment adversa que els catalans tenien del comte de Melito i hi plantejaven dues qüestions que serien importants en els següents mesos, la d'un possible atac francès pel nord català aprofitant els temps tumultuaris i la de la progressiva manca de cereals, que podia arribar a trencar la fidelitat i quietud del poble barcelonès:

> És venguda a notícia de molts dels pobles de aquesta ciutat y ha causat en ells tant gran declaratió de lur altercatió y opinió que, sens empaig algú, han dit públicament que, pus lo dit don Diego de Mendoça ha destruït lo Regne de València, ara vol venir a destroïr aquest Principat y que, pus stan bé y en repòs ab la presidència del dit archabisbe, bé no és mester venir lo dit don Diego ni altre, majorment perquè han sebut que lo dit don Diego ha fet traure algunes summes de forments y encare ne vol fer traure més del dit Principat, [...] augmentarà tant la dita necessitat de forments que tenim per cert vindrem en algun gran inconvenient, car, encara que los pobles stiguen, com dit havem, prou reposats y sien fidelíssimos y affectats al servey de vostra majestat, emperò, venint lo cars de semblant carestia y necessitat de forments, los mals hòmens, dels quals sempre se troben alguns en les comunitats, tindrien gran causa y fonament de moure los altres dihent que la dita necessitat és provenguda, com seria veritat, a causa de la extractió de dits forments, y majorment si lo loctinent general ensemps ab la Audiència y Consell de vostra altesa no residian personalment en Barcelona, la qual és la ciutat mestre y principal y construïda en lo mig del dit Principat, [...]

42 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 49r (17-VIII-1521).

> y ara majorment se deu molt attendre per star vostra majestat en guerra uberta ab lo rey de França, y ésser com és aquest Principat en frontera del Regne de França y tenir com té tant prop lo foc de turbations y revoltes, ço és, los Regnes de València y de Mallorques, per ço, ab aquella major humilitat que podem, supplicam vostra cesàrea e cathòlica majestat li plàcia manar scriure al dit don Diego de Mendoça que se abstingue de venir en lo dit Principat y de traure forments alguns de aquell, per la molta stretura y necessitat que és y se spere major en lo dit Principat, com dit havem, faent més avant certa vostra majestat que ab la experiència se és vist e veu ha molt succehit e succeheix la presidència del dit archabisbe de Tarragona, y axí par seria servey de vostra majestat que aquell fos confirmat en la sua potestat y de aquella fossen remoüdes les peraules contenents «durant la absència del dit don Diego», a fi que, pus per gràcia de nostre senyor Déu y no sens grans indústries y treballs los pobles de aquesta ciutat e Principat se són conservats en lo servey de vostra altesa, per culpas egenas no vinguessen en perill de perdre la aureòla y corona de fidelíssimos que per dita conservatió han mèritament acquirida.[43]

Mentrimentres, les coses anaren a pitjor per a la Germania i les forces lleials al monarca aconseguiren controlar la major part del regne valencià, atès que, d'una banda, durant el mateix mes d'agost la capital, on dominaven els moderats, començà les negociacions amb el duc de Sogorb, Enric d'Aragó, i el lloctinent general Diego Hurtado de Mendoza, per tal que aquest tornés a instal·lar-se a la ciutat i, d'altra banda, les tropes populars foren derrotades pel marquès de Los Vélez a Oriola i tot el sud valencià fins a Alcoi i Ontinyent passà a ser controlat pels exèrcits reialistes (Vallés 2000: 115-120). No debades, el 26 d'agost l'esmentat duc informà els consellers que «la ciutat y Regne de València han ja renunciat les conjurations y volen reduir-se a la deguda obediència», un procés que, no obstant això, encara s'allargaria durant molts mesos. A partir de llavors, de fet, els governants de Barcelona tractaren d'intercedir en certa manera pels agermanats valencians, per tal d'evitar que el càstig fos més

43 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 52v-53r (17-VIII-1521).

gran que el que ja els estaven infligint els exèrcits del rei, com denota una missiva enviada a l'almirall de Castella a principis de setembre intentant dissuadir-lo d'anar a saquejar la ciutat de València amb les tropes que venien de Navarra, com tenia en ment, alhora que també li demanaven el mateix per a la ciutat de Tortosa i qualsevol altra localitat catalana, tot indicant que hi havia calma i obediència a la Corona a tot arreu del Principat:

> Perquè les coses de València creem de present sien remediades, car lo il·lustríssimo senyor infant don Enric ab letres sues de XXVI de agost nos scriu que la ciutat y Regne de València han ja renunciat les conjurations y volen reduir-se a la deguda obediència y han deliberat enviar la embaxada al vizrey perquè vaja a la ciutat per tenir-la en pau y justícia, y que té confiança ab la ajuda de Nostre Senyor se remediarà tot, de modo que no serà mester vostra senyoria entre allí ab lo exèrcit ni sequear-la com tenia determinat, ni per lo semblant la ciutat de Tortosa, com a lahors a Déu stiga ja dies ha reposada y, jasia en ella se fossen fets alguns moviments, aquells, emperò, foren per leugeria de alguns y dins breus dies reposats, y per ço demanam, y en gràcia y mercè, a vostra il·lustre senyoria no permeta la sua gent de guerra faça dan algú a la dita ciutat de Tortosa ni a altre qualsevol ciutat, vila o loc del present Principat, pus mijançant lo divinal adjutori tots stan en tranquil·litat y repòs y en obediència de sa cesàrea majestat.[44]

Alhora, notificaren immediatament als procuradors de Tortosa que, com a ciutat capital que es preocupava per tot Catalunya, havien mediat en la seua defensa i convenia que es posassen ràpidament en contacte amb l'esmentat almirall, per tal d'evitar qualsevol problema:

> Lo die prop passat reebem unes letres del molt il·lustre señor almirant de Castella ab les quals nos avise de la anada sua ab son exèrcit en lo Regne de València y del que té determinat fer en aquell regne y en aqueixa ciutat, y, perquè més plenament les magnificències vostres sien informades

44 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 73v (6-IX-1521).

> de aquelles, havem deliberat trametre'ls còpia de dites letres a les quals nosaltres havem respost com veuran ab la còpia que per lo semblant los trametem y, perquè desijam molt la conservatió de aqueixa ciutat com a filla de aquesta per la mútua amor y benvolença que sempre són stades y són entre elles y lurs regidors, no dubtarem dir-vos lo que·ns par deveu fer acerca de aquest fet, y és que les magnificències vostres trametan home propri o almenys scriguen al dit senyor almirant.[45]

Uns dies més tard, altrament, els consellers aprofitaven la situació valenciana per intentar fer desistir definitivament el comte de Melito de la seua voluntat de jurar a Amposta com a lloctinent del Principat, en una actuació conjunta amb la Diputació del General:

> Avisats aprés axí per letras del il·lustríssimo senyor infant don Enrich [el duc de Sogorb] com altrament que los pobles de València havien ja renunciat les conjuracions y volien reduhir-se a la deguda obediència de Sa Majestat, y que havien enviat embaxada per suplicar a vostra senyoria volgués anar en la ciutat de València y tenir aquella en pau y justícia, havem deliberat sobreseure en la tramesa de la persona com dit havem eleta, y lo mateix deliber han fet los magnífichs deputats de aquest Principat, segons per lurs letres serà complidament scrit a vostra senyoria a fi que no fossen vists en alguna cosa de rogar a la preeminència, auctoritat e reputació de vostra egrègia señoria, ni desviar la reducció dels dits valencians, la qual nosaltres molt desijam, car, sabent los pobles de aqueix regne que nostra missatgeria era tramesa per demanar de mercè a vostra senyoria se volgués abstenir de venir en aquest Principat, par que restarien alterats y porien entre si dir: «Nosaltres supplicam al senyor lloctinent que vinga y los catalans fan embaxada per lo contrari».

A més a més, aprofitaven la carta per advocar pel mercader i ciutadà de Barcelona Tomàs Ribot, empresonat per ordre del mateix Hurtado de Mendoza quan viatjava cap a la capital de Catalunya des de València, com feien

45 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 74r (6-IX-1521).

altres mercaders barcelonins, tot deixant clar que «no són culpables en cosa alguna de les inobediències y mals seguits en aqueix regne», sinó plenament fidels al monarca:

> Havem sebut que Macià Canalies, Francesch de la Font, Mateu Vilassís, Thomàs Ribot, Andreu Marguí, Miquel Martí, Joan d'Arcís Morell y altres mercaders naturals de aquesta ciutat e Principat, desijosos de pau y repòs per fugir de les dissencions y revolucions que eren en la ciutat y Regne de València, a les quals ells nunca han consentit com sien stats sempre y sien de present fidelíssimos vassalls y affectats al servey de Sa Majestat, han deliberat transferir-se en aquesta ciutat ensemps ab lurs mullers e famílias, y, deduhint en execució lo dit Thomàs Ribot lo dit seu deliber, y essent ja en lo camí, és stat pres y detengut per manament de vostra senyoria. Per ço, molt afectadament pregam y de mercè demanam a aquella li plàcia voler manar liberar lo dit Thomàs Ribot y no permetre que a ell ni als dessús nomenats ni altres qualsevol cathalans qui en aquesta ciutat se volran transferir sie fet impediment algun, ans líberament se'n puguen venir ab tots lurs béns e famílias en lur pàtria, ahon los més d'ells tenen cases pròpries e habitacions, y senyaladament lo dit Thomàs Ribot, qui encara que sie stat casat en la ciutat de València y per molt temps hage aturat en aquella, nunca emperò ha volgut vendre ni alienar la casa que fou de son pare y de present és sua en aquesta ciutat, mostrant tostemps tenir ànimo y propòsit de tornar star en aquella.[46]

Durant aquells dies de setembre del 1521, de fet, l'esmentat Hurtado de Mendoza es decidí a enviar un representant a Barcelona, el ja esmentat jurista valencià Bertomeu Monfort, per tal que s'encarregués de «justificar la part del dit visrey e dels magnats e cavallers» davant «les culpes de la Germania» i apaivagar així l'animadversió dels catalans contra la seua figura i qualsevol possible intent d'auxili als agermanats.[47] En qualsevol cas, en

46 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 76rv (11-IX-1521).

47 Arxiu del Regne de València, Reial Audiència, Processos, part III, apèndix, 6122. Citat per Vallés (2000: 17).

aquells moments la principal preocupació del govern municipal començava ja a ser l'esmentada manca de blats, produïda en part arran de les guerres que estaven tenint lloc a València i Mallorca, segons informaven els consellers al noble valencià Àngel de Vilanova, virrei del Regne de Sardenya, per tal que els deixés extreure cereal de l'illa, bo i fent-li notar que els catalans s'havien mantingut sempre fidels, malgrat les moltes peticions d'auxili que els havien fet «los pobles de València»:

> La molta affecció que tenim al servey de la cesàrea majestat del rey nostre senyor y a la conservació de aquesta sua ciutat y Principat, la qual principalment consisteix en star provehits de forments, majorment concorrent les guerres que a present són entre sa cesària majestat y lo rey de França, forcen a nosaltres ab continu studi y vigilància entendre y treballar en subvenir y ajudar a la molta stretura y necessitat de forments que de present és en aquesta ciutat, y major que se spera a causa de moltes summes de forments que són stades tretas y se speren traure del dit Principat per socórrer al real exèrcit que és en València y los cavallers, gentils hòmens y ciutedans honrats de la ciutat e Regne de Mallorques, en nombre de cent cases o més, qui per fugir als maltractes, cedicions y turbacions dels pobles de la dita ciutat y regne se'n són passats ensemps ab lurs mullers y famílias en la illa de Manorqua, en la qual segons han scrit al reverendíssimo señor archabisbe de Tarragona, loctinent general de sa majestat, y a nosaltres, és impossible se conserven sens ésser subvenguts y ajudats de forments de aquest Principat, y procurar de haver forments fora del dit Principat, y sabent que en aqueix regne, per gràcia de nostre senyor Déu, lo present any ha hagut molt bona y fèrtil anyada de forments, havem deliberat fer comprar de aquells perquè ab major promtitut aquesta ciutat puga ésser provehida de aquells, lo que és molt necessari, com dit havem, per la conservació de la dita ciutat y Principat, los pobles dels quals fins ací migençant lo divinal adjutori se són conservats y conserven ab tota fidelitat de la prefata cesàrea majestat, no obstant sien stats molt sol·licitats per los pobles de València, y axí és cosa molt decent y rahonable que aquells sien subvenguts y ajudats en lurs necessitats y que no sie dada causa als mals hòmens, dels quals sempre se troben alguns en les

> comunitats, de pervertir los bons sots motiu de la necessitat de forments, que és un crit que més pot noure los pobles.[48]

Pel que feia als valencians, a l'altura d'aquell mes de setembre la Germania s'havia vist reduïda a València, Morvedre, Alzira i Xàtiva, de les quals durant l'octubre capitularen les dues primeres, bo i entrant el lloctinent comte de Melito a la capital de manera solemne el 9 de novembre, poc després de la qual cosa rebé ordres del rei Carles de no absentar-se del regne, de manera que la seua pretensió de jurar a Amposta quedà definitivament descartada (Duran 1982: 193-196 i 255; Vallés 2000: 121-125). De fet, els catalans continuaren sense oferir col·laboració a Hurtado de Mendoza, per exemple en el seu intent de finançar parcialment la fi de la guerra valenciana a través de censals contractats en poblacions del Principat, segons li feien saber a finals d'octubre:

> Nos explica lo dit micer Monfort l'altre càrrec que per vostra senyoria hera stat manat de procurar y cercar qui per via de préstit a interès de censal volgués prestar algunes summes de diners per subvenir a les necessitats moltes a la règia cort occorrents per causa de les revolutions de aquex regne, offerint prestar bona e ydònea seguretat axí de vostra senyoria en nom de la règia cort com encara de alguns magnats y barons de aqueix regne y vassalls lurs y de altres vilas reals qui nunca són entrades en la Jermania, sobre la qual cosa som molt certs lo dit micer Monfort ab tota diligèntia ha entès y treballat, y nosaltres per nostra porció hi havem ajudat, però com los singulars de ací són stats damnificats per alguns enpréstits que ells o lurs predecessors en lo passat, axí al General com encara a algunes universitats reals y altres del Regne de Aragó y del present Principat, resten molt temorosos de prestar fora de la present ciutat, y per dita raó y encara per star com stava aqueix regne

48 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 66r-v (5-IX-1521). També escrigueren el mateix dia al virrei de Nàpols, el noble català Ramon de Cardona, demanant-li el mateix, però sense fer menció d'aquella sol·licitud d'ajuda dels agermanats a les poblacions catalanes: AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 67v-68v (5-IX-1521).

en revoltes, no se ha trobat algú que hi hage volgut prestar a algun for, lo que molt nos ha desplagut.[49]

Igualment, els dirigents de Barcelona també declinaren l'oferiment d'«infantaria y gent de cavall» que el comte els feu per tal de lluitar contra els francesos que amenaçaven el nord de Catalunya, informant-lo, de fet, que es tractava de grups poc organitzats i que amb les tropes comandades pel governador de Rosselló i el lloctinent general Pere de Cardona havia estat suficient per fer-los retrocedir:

> A present no concorre tal necessitat, car, com creem haurà sebut vostra egrègia senyoria y ja ab les dites letres sues nos fa memòria, los dits francesos no eren exèrcit ordenat sinó gent ajustadissa y per la major part desarmada, y vingueren fins en vista de Puigcerdà trametent dos trompetas als de la vila, requerint-los de part de mossèn de Sanctapau, qui era capità general, segons dehia, per lo rey de França, que·s donassen, si no que·ls denunciava guerra a foc y a sanc, y fonc-los respost per los de la dita vila que deliberaven viure e morir per lo rey de Spanya, lur senyor, y que se acostassen a ells per veure lo que sebrien fer, de modo que ab la gent que acodí molt prest ab lo vezcomte de Canet, governador de Rosselló y Cerdanya, que foren bé mil hòmens, y ab la altra gent que lo reverendíssimo señor archabisbe de Tarragona, loctinent general de Sa Majestat en aquest Principat, feu axí de sa casa com de molts cavellers y gentils hòmens que emprà y encara ab altre gent de les vegueries de aquest Principat qui anaven per lo sometent posat per lo dit señor loctinent general foren tants que los dits francesos no gosaren sperar, ans se'n tornaren en Gascunya robant lo bestiar, sglésies y tot lo que més avant pogueren de aquella terra, que, per cert, han fet gran dan y lo dit señor loctinent general és arribat ab alguna part de la gent de aquesta terra en la dita vila de Puigcerdà y ha cobrat una atal·layha que·s diu la Torra Cerdana, la qual stà al pas y los dits francesos havien presa dexant en ella alguna gent per guarda, y són entrats alguns dels nostres en Gascunya y han sequejat e barrejat un logaret de gascons qui stà en la frontera, de modo que

49 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 81r (29-X-1521).

per al present no se ha nova que en dita frontera de Puigcerdà, ni encara en la altra frontera de Perpinyè, hage gent alguna francesa per entrar.[50]

Així les coses, la principal inquietud dels consellers barcelonins durant els darrers mesos del 1521, una vegada somorta la Germania valenciana, fou la carestia de blats que anava agreujant-se a mesura que passava el temps i que representà ara la principal connexió amb els afers valencians, però per tal d'evitar que sortissen cereals de Catalunya cap al Regne de València, com així ho manifestaren en una carta de mitjan novembre al batlle de Flix, la senyoria de Barcelona que era clau per controlar el tràfic blader de l'Ebre, amonestant-lo per haver permès extraccions més enllà de les fronteres catalanes: «se han passats molts forments per aquexa baronia los quals aprés són stats trets del dit Principat per a València y altres parts, lo que en cert nos ha molt desplagut».[51] La preocupació, com veurem, no era fútil.

3. Una Barcelona famèlica durant l'epíleg de la Germania valenciana (gener – maig del 1522)

Tot i la reducció de la Germania a la ciutat de Xàtiva i la vila d'Alzira, encara a començaments del 1522 el seu principal cabdill militar, Vicent Peris, tractà de ressuscitar el moviment a la capital, però fou pres i finalment esquarterat, el 4 de març. Això donà pas a la fase messiànica i mil·lenarista de la revolució amb l'aparició de la figura de l'Encobert, un personatge d'uns 25 anys, d'aparença humil i flanquejat per dos homes que feien sonar les trompetes, que el 25 de març es dirigí en castellà amb accent andalús als pobladors de Xàtiva per revelar-los que era, en realitat, fill del difunt Joan d'Aragó i net dels Reis Catòlics i, per tant, successor legítim als dominis de la Corona d'Aragó i de Castella. En concret, deia haver estat apartat de la cort reial i amagat per una

50 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 96rv (20-XI-1521).
51 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 98r (20-XI-1521).

intriga destinada a afavorir la infanta Joana i el seu marit Felip d'Àustria, per la qual cosa havia acabat governant el rei Carles, mentre que ell havia estat criat per una pastora a Gibraltar, amb el nom d'Enrique Manrique de Ribera. Però ara s'hi presentava com un messies salvador que, com a nou líder del moviment agermanat, prometia acabar amb les injustícies, posar fi a la presència de l'islam al Regne de València, conquerir Jerusalem i dur a la Terra un mil·lenni de felicitat abans del Judici Final. Amb tot, el seu lideratge no durà molt, ja que a penes dos mesos després, el 19 de maig, fou assassinat en una emboscada a Burjassot, després d'haver intentat fer ressorgir novament la revolta a la ciutat de València, malgrat la qual cosa els agermanats de Xàtiva i Alzira encara resistirien fins al darrer mes del 1522, quan definitivament capitularen (Duran 1982: 199-205; Pérez García & Catalá 2000).

Tanmateix, res de tot això no sembla que preocupés el govern de Barcelona, que des del mes de gener del 1522 ja no tornà a esmentar els afers agermanats en les seues missives. I en aquell moment únicament ho feu per tal d'explicar a Carles I la raó per la qual ja no calia enviar cap mena d'ajuda, ni militar ni alimentària, al comte de Melito des de Catalunya a terres valencianes: «de present cessa la necessitat que era en València, per ésser les coses de aquell regne ja pacificades». Per contra, en la mateixa carta els consellers es presentaven al monarca com els nous regidors acabats de nomenar, però lamentant-se que els hagués caigut en sort tal càrrec, davant les extremes dificultats de carestia que ja eren més que evidents:

> La qual sort nos hauria molt plagut fos cayguda en altres per ésser tant gran lo càrrec dels dits offici e regiment, majorment la present temporada en què concorren guerras entre vostra cesàrea majestat y lo rey de França y grans necessitats de forments, no solament en aquesta ciutat e Principat, mas encara en tots los regnes occiduus de vostra majestat, fiant, emperò, de la divina misericòrdia y del auxili de vostra cesàrea majestat havem líberament acceptat lo dit càrrec ab propòsit determinat de, postposats nostres propris negocis y affers, entendre y treballar ab totes nostres forces, indústria e saber en lo bon regiment y govern de dita ciutat, y posar, si mester serà, nostres pròpries vidas, per lo benefici

útil e conservatió de aquella, a servici de vostra cesàrea majestat, nostre rey e señor natural.[52]

No debades, ja el mes anterior es documenten diverses lletres urgents dirigides, d'una banda, a mercaders de la Conca de Barberà per tal que comprassen blats a l'Urgell i a residents a Tarragona perquè els carregassen en naus cap a la capital i, de l'altra, als cònsols d'aquesta mateixa ciutat i als procuradors de Tortosa, als primers perquè havien arribat a trencar les portes de les botigues dels comerciants barcelonins que hi residien per treure'n el gra i als segons perquè estaven permetent la seua descàrrega «en Xerta, y aprés per terra són portats en dit Regne de València»,[53] per la qual cosa els consellers concloïen que «poc aprofitaria a la ciutat haver comprat aquexa baronia [de Flix] si en temps de mester com vuy concorre no se'n servia».[54] Igualment, també s'enviaren llavors cartes a alguns algutzirs reials i consells municipals perquè fessen complir els privilegis que asseguraven la lliure arribada de vitualles a Barcelona i a començaments del mateix 1522 els missatges a mercaders, oficials reials i autoritats locals i estrangeres per tal que enviassen cereals es repetiren desesperadament, per ésser «tota la terra vàccua y ab gran necessitat de forments», segons informaven al lloctinent arquebisbe Pere de Cardona, a qui, a més a més, suplicaren que evités que el mercader Gaspar Amat fes carregar a Tarragona «un navili de forments per traure del present Principat y portar en València».[55]

Així mateix, també a començaments de març es reiterava la mateixa preocupació per aquella competència cerealícola, atès que se li demanava al mercader Pere Vila que s'afanyés a trametre a la capital del Principat els cereals que havia comprat, davant les accions que semblaven haver-se pres al territori valencià: «nos han posat en recel que en València haurien armat un berguantí

52 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 130v-131r (11-I-1522).
53 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 110v (11-XII-1521).
54 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 117v (19-XII-1521).
55 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 146v (15-II-1522).

o dos per pendre navilis de forments».[56] En qualsevol cas, tota aquella mobilització dels governants barcelonins per «provehir tants pobres y miserables persones constituhides en perill de perir de fam» no pogué evitar que finalment es produís un esclat popular a final del mateix mes de març, per la manca de pa.[57] En concret, segons sabem per diverses cartes trameses a Francí Oliver i Bernat Sever Sapila, dos consellers que es trobaven fora de la ciutat per tal d'intentar adquirir blat, el divendres 26 una multitud assaltà els magatzems municipals on hi havia un altre magistrat repartint el poc de cereal que hi restava:

> Lo poble, no content de la gran diligència havie començada a fer lo dit mossèn Barberà de repartir lo dit forment dos vegades lo dia, ço és lo dematí e aprés dinar, han atemptat de rompre les barres y portes dels dits pallols, y ab los ánimos yrritats no han duptat de entrar dins aquells que staven tancats perquè·s fes lo repertiment ab més comenditat y manco dan del pallol y comensar de pendre forsívolment del dit forment, menysprehant la aucteritat y ensígniha del dit mossèn Barbarà, conseller, de hon és stat necessari que lo senyor governador y tots nosaltres siam stats allí presents per fer reposar lo poble ab promesa de distribuir-los ab continuacio lo poch forment és dins los dits pallols, qui és ja tan poch que, per cert, contemplant la gran multitut del poble y per la poquedat de aquell, és cosa de dolor.[58]

Més encara, l'endemà, dissabte 27, foren «les dones qui en gran nombre vingueren a casa del dit governador, y de allí en Casa de la Ciutat y aprés als pallols, ab crits y modos avolotats demanant forment», per la qual cosa el Consell de Cent s'aplegà d'urgència el diumenge per modificar el sistema de distribució del cereal entre els barcelonins: si fins llavors s'havia repartit dues vegades al dia entre els caps de les cinquantenes, a partir del dimarts es donaria directament als flequers per tal que el redistribuïssen en forma de pa cuit a certs menestrals principals —comptant novament amb la col·laboració dels dirigents

56 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 163v (2-III-1522).
57 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 180v (19-III-1522).
58 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 190rv (28-III-1522).

dels gremis, com després dels tumults de dos anys abans—, que el vendrien en els llocs acostumats fins que s'acabés el blat emmagatzemat, a l'espera que n'arribés més. En tot cas, la decisió no evità que la nit del dimecres 31 de març apareguessen cartells pels carrers de Barcelona cridant a l'avalot contra els dirigents municipals per l'angoixosa mancança de menjar:

> La nit passada són stats posats per plaças y cantons de aquesta ciutat certs cartels contenents, entre les altres coses, que fessen traure la taula de casa de mossèn Buçot y moltes altres coses contenents concessió (*sic* per *commoció*) de pobles. [...] Daran les magnificències vostres dites letres al dit senyor loctinent, supplicant sa senyoria mane promptament provehir de forments, sens los quals és quasi inpossible se conserve aquesta ciutat, que no·s seguesque en aquella algun gran moviment, scàndol y dan força yreperable. [...] Aprés havem agut còpia del cartel, la qual vos trametem perquè la pugau comunicar y dar al dit senyor loctinent, supplicant a sa senyoria hi mane degudament provehir.[59]

Amb tot, finalment els ànims s'apaivagaren, atès que la missió dels dos esmentats consellers tingué èxit uns pocs dies després, amb la consecució a principis d'abril d'una «gran summa de forments partits de Çarreal» i altres que «de ora en ora ne arriben dels que fan traure en Urgell», que permeteren enllaçar amb la nova collita bladera del final de la primavera.[60] Mentrestant, a Xàtiva i Alzira l'Encobert i els agermanats resistents planejaven la resurrecció de la rebel·lió, tot i que, com hem vist, abocats al fracàs, com també ho denota l'absoluta absència de notícies sobre la qüestió en la correspondència municipal barcelonina durant tot l'any de 1522. Barcelona, de fet, ja no hi mirava ni es preocupava per la Germania valenciana.

59 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 194v-195r (1-IV-1522).
60 AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 44, f. 198r (5-IV-1522).

4. Conclusions

Segons hem vist a través de la correspondència del govern de Barcelona, el principal objectiu dels tres equips de consellers municipals que se succeïren entre Sant Andreu del 1519 i el del 1522, mentre esclataven tant la Germania de València com les Comunitats de Castella i la Germania de Mallorca, fou que la capital de Catalunya mantingués una íntegra fidelitat a la Corona. Per a això, davant els aldarulls socials ocasionats pels fets dels cambrilencs de maig del 1520 o les bandositats de finals d'aquell any, desplegaren accions contundents que estaven al seu abast, com fer rondes de vigilància amb el veguer i el governador o dur els tumultuaris davant la justícia municipal, que executà, si més no, tres d'ells. Alhora, també comptaren amb la participació activa dels principals dirigents dels gremis, que tant en el moment dels avalots de maig del 1520 com en el repartiment de cereal d'abril del 1522 es prestaren a col·laborar, sembla que majoritàriament, amb els dirigents municipals per tal d'apaivagar els ànims populars, cosa que marcava una diferència cabdal, com apuntà Àngel Casals, amb el que succeïa paral·lelament a la ciutat de València, per raons històriques més profundes.

En tot cas, en aquella conjuntura inestable i segons es desprèn de les epístoles municipals, és evident que les competències dels magistrats no podien garantir el control total de l'ordre públic, per a la qual cosa necessitaven de la presència a la ciutat de les grans autoritats reials com el governador i, en especial, el lloctinent general o virrei. En conseqüència, visqueren amb angoixa l'error de càlcul comès per Carles I en abril del 1520 en nomenar el comte de Melito, Diego Hurtado de Mendoza, lloctinent general tant del Principat de Catalunya com del Regne de València. El resultat fou l'absentisme en el càrrec durant vora un any, fins que en març del 1521 fou designat de manera substitutiva l'arquebisbe de Tarragona, Pere de Cardona, un període que constituí el més perillós del moment per a la pau social a Barcelona, com s'infereix dels avalots de maig del 1520 i el tombant de l'any. A partir d'aleshores, per contra, amb l'autoritat efectiva del nou lloctinent —tot i la tardança d'uns mesos del breu apostòlic per exercir la jurisdicció criminal i executar altres implicats en bandositats i delictes— no es tornaren a produir aldarulls al llarg del 1521. No

obstant això, més enllà del discurs dels consellers, també és evident que el perill de mobilització social de les capes populars barcelonines en vinculació amb la Germania valenciana hi estigué present, especialment durant el moment més àlgid de les accions bèl·liques dels agermanats en estiu d'aquell any, com es comprova en contraposar les missives municipals amb altres fonts epistolars: tant en maig i desembre del 1520 com en agost del 1521 els dirigents de la ciutat amagaven, en les cartes al rei, qualsevol possible connexió amb la rebel·lió valenciana per tal de mostrar una imatge més sòlida de fidelitat.

En relació amb això, però, cal apuntar que si bé els governants de Barcelona ignoraren per complet els intents d'interlocució fets per la Germania de València, no deixaren, en tot cas, de mostrar una certa solidaritat amb el poble valencià a partir del moment en què, pel setembre del 1521, la seua derrota era evident. En aquest sentit, d'una banda, es negaren a col·laborar amb Hurtado de Mendoza com a lloctinent del Regne de València i capità dels exèrcits reialistes —en bona part també per interès propi, atès que la sortida de cereals o tropes podia desestabilitzar el Principat de Catalunya— i, de l'altra, denunciaren a tort i a dret, al monarca i a altres grans aristòcrates, la mala opinió que els catalans tenien de l'esmentat comte, sens dubte per les seues actuacions desmesurades a terres valencianes. En connexió amb açò, cal remarcar igualment el paper mediador dels consellers barcelonins, d'un costat, envers els magnats principals que lideraven els exèrcits reials, com el mateix comte de Melito, el duc de Sogorb o l'almirall de Castella, i, de l'altre, respecte de la resta de poblacions catalanes, ja fossen, com hem vist, Cambrils i Tortosa o el conjunt del Principat, que tractaven de protegir i mantenir en ordre, refermant així la seua funció com a capital de Catalunya.

Finalment, hem pogut observar també que, un cop que la ciutat de València havia capitulat, en octubre del 1521, les cuites per la rebel·lió agermanada pràcticament desapareixen de la correspondència municipal barcelonina, cosa que reflecteix en part la impossibilitat d'èxit dels intents posteriors per ressuscitar el moviment fets per Vicent Peris i l'Encobert. No obstant això, la situació valenciana, sumada a una mala anyada, degué contribuir a un efecte col·lateral d'aquest moment de convulsions: la carestia del 1522, davant la qual els diri-

gents barcelonins, com a principals responsables de l'avituallament de la ciutat, es mobilitzaren per adquirir blat, tot i que no aconseguiren evitar una situació tumultuària a finals de març, finalment remeiada amb l'arribada de cereals a partir de l'abril. Al capdavall, en qualsevol cas, el govern de Barcelona pogué superar aquell període de rebel·lions generalitzades com pretenia: mantenint la fidelitat a Sa Majestat.

Bibliografia

Barrios, F. (2015) *La gobernación de la Monarquía de España. Consejos, Juntas y Secretarios de la Administración de Corte (1556-1700)*, Madrid, Boletín Oficial del Estado.

Baydal, V. (2016) *Els valencians, des de quan són valencians?*, Catarroja, Afers.

Betrán, J. L. (1996) *La peste en la Barcelona de los Austrias*, Barcelona, Milenio.

Bruniquer, E. (1913) *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnífics Consellers i Regiment de la Ciutat de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.

Casals, À. (2000) *L'Emperador i els catalans. Catalunya a l'imperi de Carles V (1516-1543)*, Granollers, Editorial Granollers.

——— (2002) «Del nom i la identitat de la Corona d'Aragó a l'edat moderna», *L'Avenç. Revista d'Història i Cultura*, 275, pp. 29-35.

Danvila, M. (1884) *La Germanía de Valencia*, Madrid, Real Academia de la Historia.

Duran, E. (1982) *Les Germanies als Països Catalans*, Barcelona, Curial.

——— (2021) *El moviment revolucionari de les Germanies. Ideologia i consciència social*, Palma, Lleonard Muntaner.

García Cárcel, R. (1975) «Las Cortes de 1519 en Barcelona, una opción revolucionaria frustrada», dins *Homenaje al Dr. D. Juan Reglà Campistol*, València, Universitat de València, vol. I, pp. 238-255.

Mas i Forners, A. (2020) *Llengua, terra, pàtria i nació. L'evolució de la consciència lingüística i etnocultural entre els cristians de l'illa de Mallorca (segles XIV-XVII)*, Palma, Documenta Balear.

Molas, P. (2004) *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*, Vic, Eumo.

Palomo, C. (2020) «Catalunya o Espanya? L'Estat dels catalans a l'època dels Àustria», dins V. Baydal i C. Palomo (coords.), *Pseudohistòria contra Catalunya. De l'espanyolisme a la Nova Història*, Vic, Eumo, pp. 153-173.

Parma, M. (2018) «La historiografía de la Revuelta Agermanada: el lugar ausente del relato histórico», *Anales de Historia Antigua, Medieval y Moderna*, 52, pp. 201-225.

Pérez García, P.; Catalá, M. Á. (2000) *Epígonos del encubertismo: proceso contra los agermanados de 1541*, València, Biblioteca Valenciana.

Rubio Vela, A. (2012) *El patriciat i la nació: sobre el particularisme dels valencians en els segles xiv i xv*, Castelló / Barcelona, Fundació Germà Colón Domènech / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Rubiés, J. P. (1999) «La qüestió imperial en el pensament polític de la Catalunya moderna: història d'una absència», *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 17, pp. 207-235.

Sabaté, F. (2010) «La organización central de la Corona de Aragón cismarina», dins J. Á. Sesma (dir.), *La Corona de Aragón en el centro de su historia, 1208-1458. La Monarquía aragonesa y los reinos de la Corona*, Saragossa, Gobierno de Aragón, pp. 393-413.

Sans i Travé, J. M. (dir.) (1994) *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

Schwartz, F.; Carreras, F. (eds.) (1894) *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, vol. iii.

Vallés, V. (2000), *La Germanía*, València, Institució Alfons el Magnànim.